

En ĉi tiu numero troviĝas pli da literaturaj legaĵoj, inter alie pro la kulture gravaj datrevenoj. Antaŭ 100 jaroj, en la sama monato de novembro, mortis du grandaj verkistoj: Henryk Sienkiewicz en sia 70-jaraĝo kaj Jack London kiu travivis nur 40 jarojn. Inter iliaj vivoj okazis ankaŭ alia koincido: kiam London naskiĝis en Kalifornio, samtempe tra tiu ŝtato veturis la 30-jara Sienkiewicz, sendita el Varsovio por verki raportaĵojn pri sia vojaĝo. Sed biografioj kaj verkoj de la du verkistoj tute malsamis. La horizonto de London limiĝis al lukto de aventuristoj kontraŭ kruelaj fortoj de la naturo, dume Sienkiewicz pentris vastan panoramon de la pasintaj epokoj, inkluzive antikvan Romion. London komencis la verkistan karieron sojle de la 20a jarcento, kiam Sienkiewicz estis jam rekonita kiel granda verkisto, honorigota baldaŭ per literatura Nobel-premio. Malgraŭ tiuj diferencoj, verkoj de ili du apartenas al pintaj atingaĵoj de la nuntempa monda literaturo. Unue ni prezentas tiun pli junan, anglalingvan aŭtoron kies libroj malofte estis tradukataj al Esperanto.

Jack London (1876-1916)

Jack London (vera nomo: John Griffith Chaney), naskiĝis en San Francisco kaj komencis labori infanaĝe, ĉar hejme ekmankis mono. Lasinte laboron en fabriko de konservaĵoj, Jack pruntis monon de sia duonpatrino kaj en jaro 1889 aĉetis ŝalupon por ŝtelĉasado de ostroj. Poste li priskribis tiun sperton en sia aŭtobiografia rakonto "La krozado de Dazzler" (*The cruise of the Dazzler - Rememoroj de alkoholikulo John Barleycorn*). Kiam lia boato neripareble difektiĝis, London trovis laboron ĉe Kalifornia Fiŝ-Agentejo. Sekve oni dugnis lin en skuno (skunŝipo - ang: *schooner*) kiu estis sendita al japanaj oceanbordoj por fokĉasado. Kiam London revenis hejmen, Usonon frapis granda ekonomia krizo. Oni fermis multajn fabrikojn, laboristoj komencis strikadon kio influis popularecon de la socialismaj ideoj. Por London, la nekvalifita laboristo, la situacio estis des pli drama.

Li enskribiĝis al Oaklanda Mezlernejo kaj verkis sian unuan artikolon "Tajfuno ĉe la japana marbordo". En vesperoj li vizitadis havenan drinkejon kaj revis pri universitataj studoj. Tie li vidis kaj aŭskultis multajn maristojn kiuj rakontis pri la ebleco gajni grandan fortunon per serĉado de oro. Tamen London havis aliajn planojn, ĉar sukcese pasis ĵus ekzamenojn kaj aŭtune 1896 estis akceptita en Kalifornian Universitaton. Bedaŭrinde, sekvajare li devis forlasi la studojn pro la malbona financa situacio. Revenis la fantaziaj rakontoj pri or-serĉado, instigis lin eniri la vivon de trampo kaj somere 1897 ekvojaĝi al Jukonio.

Kabano en kiu loĝis J.London.
Nuntempe ĝi estas parto de la muzeo en Dawson.

En la regiono de Klondike (kanada Jukonio, teritorio najbara kun Alasko), oni ĵus malkovris "vejnojn de oro" kaj komencis digi la unuajn ormineojn. La vivo montriĝis tie tre malfacila. Mankis vitaminoj kaj taŭgaj manĝaĵoj. Klimato severis kaj la aventuremulojn turmentis malsanoj. Tia sorto frapis ankaŭ London kiu eksuferis de skorbuto, artikoj kaj muskoldoloroj, fine ankaŭ pro la vizaĝ-frostiĝo. Por tiaj malfeliĉuloj, helpojn organizis pastro William Judge kiu provizis al ili manĝaĵojn kaj medikamentojn.

P. William Judge

Li prizorgis tiujn homojn en la speciale preparita ŝirmejo, kiu poste transformiĝis je Hospitalo de s-ta Maria. Pastro Judge estis poste nomita la "Sanktulo de Dawson" kaj lia agado inspiris London verki la libron "To build a fire" (*Konstrui fajron*).

Jack London renkontis tie multajn or-serĉistojn kies rakontoj fariĝis poste la bazo de lia verkado.

Venis printempo 1888 kaj, sukcesinte travivi la vintrajn suferojn en Jukonio, Jack London kun aliaj du viroj ekvojaĝis boate laŭ fluo de Jukon-rivero. Post 21 tagoj la triopo atingis Beringan Maron kaj London eniris vaporŝipon pro reveni al Kalifornio.

< Maldekstre: Multaj esperis fariĝi riĉuloj en Klondike.

Reveninte al San Francisko, Jack eksciis pri morto de sia patro kaj tial li mem devis subteni la tutan familion. Denove li ne povis trovi laboron, ĉar en Usono plu daŭris la grandega ekonomia krizo. Sian lukton kontraŭ malriĉeco li priskribis en sia aŭtobiografia ĉefverko "**Martin Eden**" – eldonita nur kelkajn jarojn antaŭ la morto.

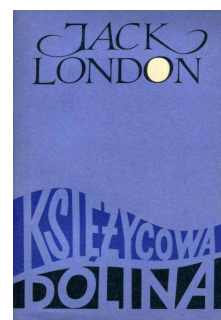
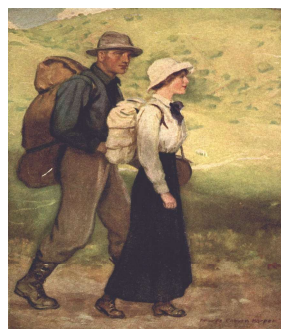

En 1900 London edziĝis kun Elizabeto Maddern kaj dum la sekvaj jaroj naskiĝis al ili du filinoj. Sed tiutempe li daŭrigis amikrilatojn ankaŭ kun alia virino. Anna Strunsky estis bela filino de judaj enmigrintoj el Rusio. Tiam el Ruslando multaj judoj elmigris al Usono kaj en tiuj rondoj vigle cirkulis socialismaj ideoj. Per oftaj kontaktoj kaj interparoloj kun Anna, ankaŭ London fariĝis entuziasma socialisto.

Malgraŭ ke lia geedziĝo disfalis, London neniam forlasis pensadon pri sociaj problemoj kaj en siaj libroj li ofte priskribis mizeran vivon de la vagantaj senlaboruloj. Post malsukcesa provo kun diversaj okupoj, London decidis fokusiĝi nur je verkado.

Tiutempe oni ĵus konstruis grandajn presmaŝinojn, kio ebligis amasan produktadon de periodaĵoj. La nova teknologio montriĝis bonŝanca al Jack London, kiu komencis verki la unuajn rakontojn kaj sendis ilin al kelkaj magazinoj. Tio vekis grandan intereson. Liaj mallongaj rakontoj pri malproksima Nordo fariĝis tre popularaj kaj materia situacio de London rapide pliboniĝis. Dum kelkaj jaroj li fariĝis ege populara verkisto, fama kaj riĉa.

En 1905, London aĉetis grandan ranĉon en meza Kalifornio. La distrikto estis tre bela kaj li priskribis tion en sia eble plej ĉarma libro "**La Luna Valo**" (*The Valley of the Moon*), tradukita al diversaj lingvoj. En la romano, juna geedza paro decidis ŝanĝi sian vivon kaj forlasi la urbon por serĉi trankvilan lokon meze de la naturo. Ili komencis tre longan marŝon kun tranoktoj en diversaj regionoj kaj fine trovas la ĝustan lokon por realigi sian revon. En pitoreska ĉirkaŭaĵo aperis tia areo, en kiu la juna paro volis tuj ekloĝi. Ankaŭ ĉi tiu libro enhavas aŭtobiografiaĵon fonon sed reala vivo ne estis tiel simpla.

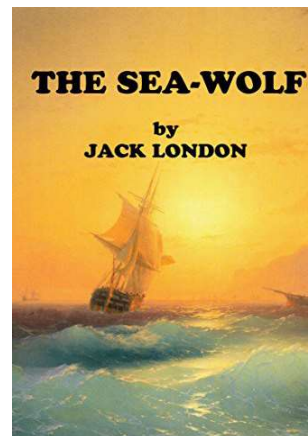
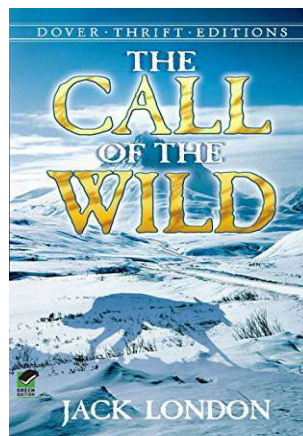
"Lupa Domo" de London en Kalifornio

Kvankam London esperis fariĝi sukcesa farmisto, tamen havis neniun sperton por tia entrepreno. La elspezojn li povis pagi, ĉar havis multe da mono pro la sukcese vendigantaj libroj. De tempo al tempo li forveturis por kelkaj monatoj kio certe ne utilis al farmado. Malgraŭ ĉio, plibonigo de la bieno fariĝis lia pasio kaj tiucele London ekstudis librojn pri agrikulturo. Komencis konstrui multekostan ŝtandomegon, kiun nomis "Lupa Domo" – sed neniam ĝin finis pro la detrua brulego.

Fine de 1915, London forveturis al Havajo. Tio estis lia lasta vojaĝo, kiu daŭris ok monatojn. Somere 1916 li revenis, jam tre malsana kaj drinkema. Mortis antaŭ 100 jaroj, la 22an de novembro - pro malsanoj aŭ eble pro memmortigo.

Lia bunta vivo de aventurema vagabondo, maristo kaj orserĉanto fruktis per 24 romanoj, 120 rakontoj, 23 eseoj, 4 autobiografiaj rememoroj kaj (eĉ) 3 teatraĵoj kaj 45 poemoj. Inter tiu abunda verkaro, la plej grandan sukceson alportis libroj pri la Nordo: "**Blanka silento**" /*The white silence*, "**La voko de la sovaĝa**" /*The call of the wild*, kaj "Blanka Dentego" /*White Fang*. Kiel reprezentanto de la naturalisma literaturo, London priskribis kruelecon de la sovaĝa naturo en arktika klimato aŭ inter la ondegoj de furioza maro. Vivo de bestoj (precipe de la nordaj sled-hundoj) estas lerte prezentita en liaj libroj, kio logis milionojn da legantoj el diversaj kulturoj kaj lingvoj.

Lia simpla stilo priskribi krudajn pejzaĝojn de malproksima Nordo inspiris aliajn verkistojn kaj fariĝis la motivo por multaj filmoj. Ankaŭ liaj aventuroj surmare iĝis la temo por libroj, kiu ĝuis grandan popularecon, ekz. *Ribelo de Elsinore* (*The mutiny of the Elsinore*) kaj *La marlupo* (*The sea-wolf*).

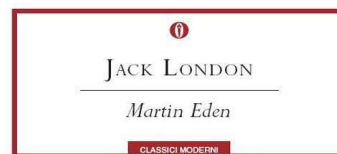

London havis malfacilan vivon kaj estis sentema pri sociaj problemoj. Tamen liaj filozofiaj kaj socialismaj pripensoj aspektas hodiaŭ eksmodaj kaj la malpacienca, impeta soifo je danĝeraj aventuroj kaŭzis la tro fruan morton. Vivante pli ol tiujn 40 jarojn, li certe povus riĉigi literaturon per aliaj atentokaptaj libroj.

Tiel aspektas ruinoj de la domo, en kiu Jack London volis ekloĝi. Post 100 jaroj, tiun lokon vizitas multaj turistoj. Por ili, oni organizas tie bankedojn, koncertojn, edziĝ-ceremoniojn ktp.

Dekstre videblas la titolpaĝo de "Martin Eden" – la duon-aŭtobiografia ĉefverko de J.London. Ekde la infanaĝo li ŝategis legi kaj poste kolektis pli ol 10 mil librojn. "Maristo sur ĉevalo" (*Sailor on horseback*) – tiel lin nomis la biografo Irving Stone.

Henryk Sienkiewicz (1846-1916)

Artikolo pri Sienkiewicz estos pli longa, ĉar liaj libroj estis pli bone konataj inter esperantistoj. La unuaj E-tradukoj aperis jam fine de la 19a jarcento kaj faris ilin tiaj eminentuloj de la esperanta literaturo kiel Antoni **Grabowski** kaj Kazimierz Bein (konata kiel "Kabe"). Sian kontribuon faris ankaŭ filino de Ludoviko Zamenhof – Lidia, kiu esperantigis rakontojn de Sienkiewicz kaj lian monumentan romanon "Quo Vadis". Ne eblas priskribi la tutan verkaron de Sienkiewicz sur kelkaj paĝoj, tial vi trovas ĉi tie nur koncizan mencion de liaj plej grandaj romanoj.

Henryk Sienkiewicz naskiĝis en vilaĝo Wola Okrzejska (inter la urboj Bjalistoko kaj Lublin). Jam en bazlernejo li lernis latinan lingvon kaj komencis legi verkojn de Tacito en ties originala lingvo. Tiam lin ekinteresis kulturo de antikvaj Romio kaj Greklando. Post mezlernejo Henryk komencis studi medicinon en Varsovio sed poste transiĝis al **departamento** filologio-historia. Dum la universitataj jaroj Sienkiewicz komencis verki kaj sendi siajn artikolojn al "Inluŝtrita Semajno-Revuo" (*Tygodnik Ilustrowany*) kaj al aliaj varsoviaj periodaĵoj.

Komence de 1876, Sienkiewicz vojaĝis kun grupo de siaj konatoj al Usono kaj de tie sendadis tre interesajn raportaĵojn. Tiutempe nur malmultaj veturis transoĉeane kaj en Pollando tiu materialo trovis multajn legantojn. Gazeto, kiu publikigis ilin en formo de artikoloj, saviĝis tiel el serioza krizo. Poste la tuta kolekto aperis libroforme sub titolo "Leteroj el vojaĝo tra Usono" (*Listy z Ameryki*).

Spertoj pri tiu vojaĝo utilis al Sienkiewicz por verki kelkajn novelojn: *Por pano* (Za chlebem), *Latarnisto* (Latarnik), *Orso*, *En lando de oro* (W krainie złota), *La komedio de eraroj* (Komedia pomyłek), *Rememoroj el Maripoza* (Wspomnienia z Maripozy) kaj *Sachem*. Somere 1881, Sienkiewicz edziĝis kun Maria Szetkiewicz; sekve al ili naskiĝis filo Henryk-Józef kaj filino Jadwiga-Maria. Bedaŭrinde, en jaro 1885 la juna edzino mortis.

Por ne subiĝi al deprimado, la ĉagrenita verkisto eniĝis al intensa verkado kaj dum apenaŭ kelkaj jaroj aperis la dika, pli ol 1000-paĝa "**Trilogio**" kiun konsistigis jenaj historiaj romanoj:

- *Per fajro kaj glavo* / "Ogniem i mieczem" - pri la milito kontraŭ la kozakoj kaj tataroj en la t.n. "Sovaĝaj Stepoj" (la teritorio situata norde de la Nigra Maro). Dum kelkaj jarcentoj, regule ĝin trapasis mongolaj hordoj por ataki Eŭropon. Pro tio la stepoj estis nenies lando, kun la portempa loĝantaro miksa el diversaj popoloj.
- *La diluvo* / "Potop" - pri defendo de Pollando kontraŭ la sveda invado.
- *Sinjoro Volodijovski* / "Pan Wołodyjowski" - pri invado de turkaj armeoj en Suda Eŭropo kaj venko super ili apud Vieno, septembro 1683 (tio estis unu el la plej gravaj bataloj en la historio).

Fine de la tri epopeoj, Sienkiewicz konfesis: "Per granda peno mi kreis tiujn librojn – por kuraĝigo de la koroj". Li volis donaci esperon al siaj samlandanoj pro tio, ke Pollando ne ekzistis tiam sur eŭropa mapo ekde pli ol 100 jaroj, ĉar dispartigis ĝin la tri najbaroj (Germanujo, Ruslando kaj Aŭstrio). Valoras aldoni ke, malgraŭ tiel seriozaj temoj, Sienkiewicz abunde ornamis la "Trilogion" per amuzaj scenoj, originala lingvaĵo kaj spritaj dialogoj.

" Tra dezerto kaj praarbaro"

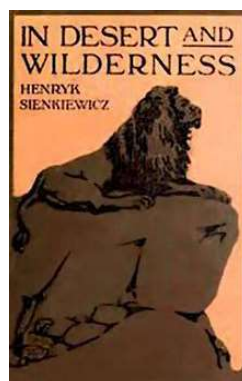
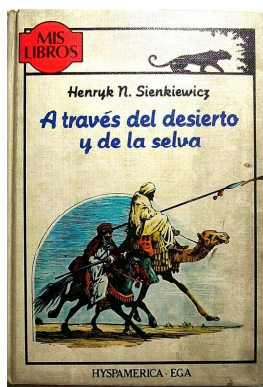
En januaro 1891 Sienkiewicz veturis al Afriko. Tiu vojaĝo havigis al li abundan materialon por *Tra dezerto kaj praarbaro* - la dufoje filmigita romano. Multegaj geknaboj tuj ekŝatis tiun libron pro la majstre priskribita ekzotika naturo, kortuŝaj scenoj kaj amuzaj situacioj.

La eventoj okazas meze de la 19a jarcento, kiam daŭris konstruado de Sueza Kanalo, per kiu la marvojo inter Londono kaj Bombay (*Mumbajol* / Mumbai) mallongiĝis je pli ol 7,300 kilometroj. La konstruadon gvidas du inĝenieroj, anglo Rovlison kaj polo Tarkovski. Tiutempe daŭris bataloj kontraŭ la brita kolonia registaro kaj unu el lokaj triboj forkaptis iliajn du infanojn: 14-jaran Staĉjo Tarkovski kaj 8-jaran Nel Rovlison. Post kelka tempo, Staĉjo kaj Nel sukcesis fuĝi el la kaptejo sed ili devas trairi tre longan vojon tra Nordorienta Afriko.

Filmo produktita en jaro 1973, surbaze de "Tra dezerto..."

Staĉjo devas zorgi pri sekureco de la knabineto: li batalas kontraŭ la sovaĝaj bestoj, akiras ĉiutage manĝaĵon, savas elefanton el ravino, kuracas Nel de febzo. Sekve aliĝas paro de junaj nigruloj: Kali kaj Mea kaj la infanoj, post tre longa marŝado kaj subĉielaj tranoktoj, retrovas siajn patrojn.

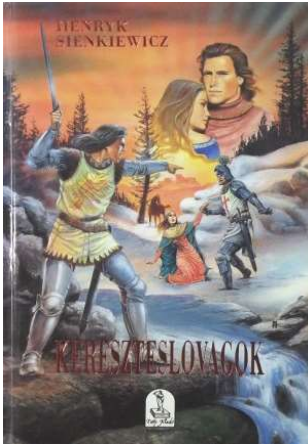

Inter la multlingvaj tradukoj, kelkaj videblas supre: en la franca, hispana, angla kaj esperanta lingvoj.

Aventuroj de Staĉjo Tarkovski, Nel Rovlison, ilia hundo Saba kaj la afrikaj geamikoj fariĝis klasikaĵo de la porjunulara literaturo. La libron esperantigis prof. M.Sygnarski, lektoro de Esperanto ĉe Jagielona Universitato. Tiu romano estis dufoje filmigita (en 1973 kaj en 2001) sed tiu unua ekranigo ŝajnas esti pli bona, i.a. pro la bela muziko: (3:34) <https://www.youtube.com/watch?v=gr3MoFpqU0g>. Eble ĝi memorigos al vi feliĉajn jarojn de la infanaĝo.

"La teutonoj" (Kruckavaliroj)

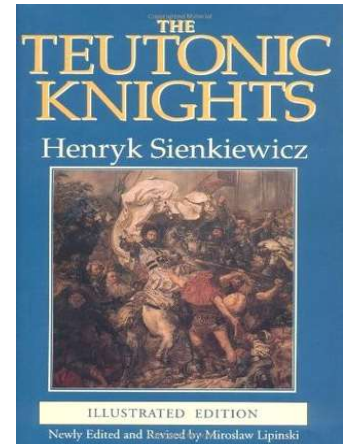
En 1885, Sienkiewicz komencis verki romanon "La Kruckavaliroj" - pri militaj konfliktoj inter la germana teŭtona ordeno kaj Pola Reĝlando. La teŭtonajn Kruckavalirojn invitis Mazovia princo en la 13a jarcento, ke ili helpu batali kontraŭ barbaraj prusaj gentoj. La teŭtonoj komencis perforte konverti la prusojn, uzante armilojn kaj bruligante iliajn vilaĝojn. La persekutitajn gentojn defendis Paŭlo Vlodkovic (*Paweł Włodkowic*), la reĝa juristo kaj profesoro de Jagielona Universitato en Krakovo. Sed la teŭtonoj ne rezignis je siaj metodoj.

Hungara eldono

Post jardekoj, ili transprenis pli kaj pli da teritorioj kaj fine tiel fortiĝis, ke komencis minaci Pollandon. La libro finiĝas per batalo ĉe Grunwald, kie armeoj de pola reĝo Vladislao Jogajlo (ĉ. 18,000 viroj el Pollando, Litovio kaj Ruslando) disbatis la Kruckavalirojn, kiujn apogis proksimume 26,000 viroj el diversaj germanaj graf-armeoj kaj el aliancigitaj kun ili landoj.

Multaj figuroj de la romano vivis reale, ĉar tion konfirmas la originalaj fontoj de tiu epoko. Verkante tiun libron, Sienkiewicz komparis la historiajn dokumentojn, kiujn skribis la tiamaj kronikistoj en pola, germana kaj franca lingvoj.

Eldono en angla lingvo

Inter la historiaj eventoj, la verkisto priskribis tragedian amon inter juna kavaliro Zbiŝko kaj knabino Danjo (Danusia, filino de pola nobelo Jurand el Mazuria regiono). La teŭtonoj inside katpis Jurand, fajre lin blindigis, dehakis lian manon, bruligis lian domon kaj forkaptis Danjon. En la kastela obskura kelo ŝi ekmalŝanis kaj baldaŭ mortis.

Danjo deklaras ke Zbiŝko estas ŝia fianĉo

Blinda Jurand ĉe sia morta filino

En unu el postaj ĉapitroj videblas la kor-skua sceno: la reĝaj limgardistoj kaptis unu teŭtonon kaj ŝnure lin ĉirkaŭnodis. Sekve ili veturigis la katenitan kavaliron al blinda Jurand al kiu ili donis glavon, ke li revenĝu kaj mortigu la kaptiton. Jurand proksimiĝis, tenis la glavon super la brusto de la kuŝanta teŭtono kies okuloj rondegis pro angoro. Post longa, morta silento Jurand rezignis je la venĝo, demetis la glavon kaj lasis la kaptiton viva.

La romano estis tradukita en 25 lingvojn (jam komence de la 20a jarcento ĝi aperis en la ĉina). Por la 550-a jubileo de la batalo ĉe Grunvaldo (*Grunwald, la 15an de julio 1410*), surekraniĝis la monumenta filmo, impona pro la bunte prezentitaj figuroj kaj impetaj batalscenoj. Por filmado oni bezonis 10 mil homojn kaj preskaŭ 500 ĉevalojn sed la rezulto estis vere impresa. Rigardis ĝin pli ol 30 milionoj, kio instigis multajn or, eble denove, tralegi la libron.

Dekstre: franca filmafiŝo de "La teŭtonaj kavaliroj" >

En jaro 1900 Sienkiewicz celebris la 25-jaran datrevenon de la verkista laboro kaj tiam la dankemaj legantoj donacis al sia granda verkisto la palacon kun bieno Oblegorek en suda Pollando kaj poste li disponigis ĝin al orfejo. Tiutempeli estis elektita membro i.a. de Ĉeĥa Scienc-Akademio.

"Quo Vadis"

Tra vasta panoramo de la forpasanta Roma Imperio, fadenas la romantika temo pri granda kaj pura amo. Romia patricio Vinicius enamiĝis al Ligia, kiu devenas de iu mezeŭropa gento.

En la unua jarcento, dum regado de la sadista Neron martire mortis miloj da kristanoj kaj la ĉefurbon detruis brulego. Li akuzis pri tio la kristanojn, kio efektivigis ilian persekutadon. Sekve oni komencis ĉasi la akuzitojn kaj la trovitajn grupigis en amfiteatra Koloseo por ke la sang-avidaj bestegoj (leonoj, ursoj, tigroj) ilin disŝiru kaj finvoru.

Inter ili troviĝis ankaŭ Ligia, katenita al uro sed ĵus last-momente alkuris fortega sklavoj Ursus kiun mortigis la uron kaj savis Ligia. Kaj sekvas la mirinda priskribo de tiu amo:

"Vinicius flotis antaŭe kun peno, kontraŭ la tempofluo li batalis kaj laciĝis. Nun li aliĝis kun la ondo kaj kredis, ke ĝi portas lin al eterna silento. En sia imago, li ekvidis sin kunpreni la manon de Lidia kaj tiel ili ambaŭ foriros al ĉielo, kie Kristo ilin beatos kaj permesos ekloĝi en lumo trankvila kaj tiel potenca, kiel briloj de aŭroro. La homoj ĝis nun ne konis Dion, kiun ili povus ami; tial ili ne kapablis ami unu la alian. De tie venis ilia mizero ĉar kiel lumo radias de la suno, tiel feliĉo fontas el amo.

En momento, ili ambaŭ silente iris kaj ne povis plene enspiri tiun feliĉon. Enamiĝintaj reciproke, ili similis al du diaĵoj – belegaj kvazaŭ ilin printempo naskus kun floroj. Ligia ekrigardis al Vinicius kaj diris: - Mi estas ĉe vi. Kaj li respondis: - En sonĝo mi vidis animon vian".

Dume la pereonta Neron subiĝis senbride al perversaj plezuroj. Lian hedonisman vivstilon imitis la tiama aristokratio kaj tiel komenciĝis longdaŭra disfalo de la 500-jara imperio – unu el plej potencaj en historio de la homaro. La vortoj "quo vadis" fariĝis konataj kiam s-ta Petro volis eviti torturojn kaj provis fuĝi el Romo. Tiam survoje li renkontis Kriston, kiu iris en kontraŭan direkton – al Romo. Mirigita Petro demandis "Kien vi iras, Sinjoro?" (*Quo vadis, Domine?*) kaj ekaŭdis la respondon: "Al Romo, por esti krucumita denove". Tio skuis la konsciencon de Petro, kiu tien tuj revenis kaj mortis martire.

Busto de Sienkiewicz ĉe via Appia

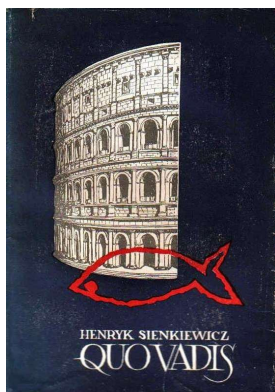

Via Appia – la reĝino de antikvaj romiaj vojoj

Tiu antikva vojo hodiaŭ nomiĝas Via Appia kaj, sudoriente de Romo, promenas sur ĝi la turistoj serĉantaj trankvilan lokon ekster la brua urbego. Nur je 3-kilometra distanco de la urbocentro, sub la numero **via Appia 51**, oni povas eniri la ĉapelon "Domine Quo Vadis" kaj ekvidi la buston de Sienkiewicz.

La verko prezentas la etikan ideon, ke morala konduto venkas fizikan perforton.

"Quo Vadis" estis eldonita en 70 landoj, tradukita al 57 lingvoj, inkluzive la japanan kaj araban.

Bonege tiun libron esperantigis Lidia Zamenhof, la plej juna filino de la Majstro.

Laŭ opinio de kritikistoj, ŝia traduko estas "*glata, facilflua, bonege ekvilibrata kaj kristale klara*."

Ni ne disponis pri la E-versio, tial la komence aldonita citaĵo ne estas de ŝi tradukita.

Oni povas diri ke - pro sia universaleco - *Quo Vadis* kronis la verkadon de Sienkiewicz. Entute, ĝi aperis diverslande en pli ol 2,000 (jes, du mil) eldonoj. Tiu ĉefverko estis adoptita al teatraĵoj, inspiris multajn pentristojn kaj sur ĝia bazo oni kreis eĉ operon. Dum jardekoj, la romanon rigardis milionoj sur ekranoj - en italaj, usona kaj pola filmoj. En jaro 1905 H.Sienkiewicz ricevis literaturan Nobel-premion. Tiuj grandaj sukcesoj ne blindigis la verkiston, kiu restis sentema pri socia justeco kaj neniam forgesis pri la plej malriĉaj. Tiun malĝojan flankon de la vivo li prezentis ofte en siaj noveloj: *Skizoj per karbo* /*Szkice węglem*, *Joĉjo Muzikanto* /*Janko Muzykant*, *Bartek la Venkinto* / *Bartek Zwycięzca*, *Anĝelo* /*Jamioł*.

"Lasta preĝo de la kristanaj martiroj" – bildo de franca artisto J.L. Gérôme, pentrita en 1883.

Kiam eksplodis la unua mondmilito, Sienkiewicz forveturis al Svislando, tie li kunorganizis Helpan Komitaton por Viktimoj de la Milito sed mortis antaŭ ol tiu milito finiĝis. Post ok jaroj oni veturigis lian korpon al varsovia katedralo, kiun la germanoj detruis en 1944 – denove dum la mondmilito, tiam la dua. Komence de la pasinta jarcento, Sienkiewicz skribis al pariza gazeto: *Antaŭ ĉio, necesas ami sian patrujon kaj pensi pri ĝia feliĉo. Tamen la vera patrioto atentis, ke tiu amo ne estu kontraŭa al bonfarto de la homaro sed fariĝu unu el bazoj por la universala feliĉo. Nur tiam progreso de la patrujo estos akceptita tutmonde. Do la devizo de ĉiu patrioto devus esti tia: "Tra patrujo al homaro"*.

Tiu mallonga citaĵo simple klarigas, ke per amo al sia patrujo oni neniel rajtas ĝustigi militon kontraŭ aliaj nacioj. Natura ordo estas ami siajn gepatrojn kaj familion; poste la homo maturiĝas kaj lia amo pli vastas al patrujo kaj fine al ĉiuj homoj. Bedaŭrinde, hodiaŭ la ignorantoj ŝajnas miksi la nociojn de patriotismo kun naciismo aŭ eĉ kun ŝovinismo kaj nazismo. La plej fanatikaj elpensis eĉ "solvon" por ĉio: forigi naciojn, religiojn, detruu la familion kaj nur tiam oni kreas paradizon en la mondo. Sed tion oni provis fari jam en la pasinteco, ĉu ne? Unu el tiaj estis ankaŭ Neron, la imperiestro.